

ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΝ
ΒΑΣΙΛΙΚΗΝ ΔΙΟΥ ΠΙΕΡΙΑΣ

Αί ἀποφάσει καὶ χορηγία τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης ἀναληφθεῖσαι ὑπ' ἐμοῦ, βοηθουμένου ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολόγου κ. Ν. Νικονάνου, ἀνασκαφικαὶ ἐρευναι εἰς τὸ Δίον ἀπέβλεπον εἰς τὴν διερεύνησιν τοῦ χώρου τῆς πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν μέρει μόνον ἀποκαλυφθείσης ὑπὸ τοῦ Γ. Σωτηριάδου χριστιανικῆς βασιλικῆς (βλ. ΠΑΕ 1928, 86 κ.έ.). Ταύτην συμπεριέλαβεν ὁ Γ. Σωτηρίας εἰς τὰς «Παλαιοχριστιανικὰς βασιλικὰς τῆς Ἑλλάδος» (ΑΕ 1929, 180 κ.έ.) μέ τὴν παρατήρησιν, ὅτι ὁ ἀνασκάψας λεπτομερῶς θὰ πραγματευθῆ περὶ αὐτῆς. Δυστυχῶς ὁ Γ. Σωτηριάδης δὲν ἠσχολήθη ποτὲ πλέον μὲ τὸ εἶρημά του. Οὕτω αἱ γνώσεις μας περὶ τῆς βασιλικῆς ταύτης ὡς καὶ τῆς ὑπ' αὐτὴν ἀρχαιότερας βασιλικῆς, τὴν ὁποίαν ἐπεσήμανεν ὁ πρῶτος ἀσχοληθεὶς συστηματικώτερον μὲ τὰς ἀρχαιότητας τοῦ Δίου, ἦσαν ἔλλιπεις.

Ὅς ἐκ τούτου ἡ ἡμετέρα ἀνασκαφὴ εἶχε διττὴν ἀποστολήν: 1) Τὴν ἐρευνᾶν καὶ τὴν πλήρη ἀποτύπωσιν τῆς κατόψεως τῆς νεωτέρας βασιλικῆς (Β) καὶ 2) τὴν ἀποκάλυψιν καὶ τὴν μελέτην τῆς ἀρχαιότερας βασιλικῆς (Α).

Βασιλικὴ Β

Μετὰ τὸν συστηματικὸν καθαρισμόν τοῦ χώρου καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν κρημνισμάτων ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ κυρίως τμήματος τοῦ κτίσματος διεπιστώθησαν: α) ὅτι ἡ ἡμικυκλικὴ κόγχη εἶναι ἐνισχυμένη κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν πλευρὰν διὰ τριῶν ἀντηριδῶν ἀκτινηδόν καὶ κατ' ἴσην ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν τοποθετημένων (Πί ν. 449 α) κατὰ τὸ σύστημα καὶ ἄλλον ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ βασιλικῶν (Πρβλ. Στυλ. Πελεκανίδου, Ἡ ἐξω τῶν τειχῶν παλαιοχριστιανικῆ βασιλικῆ τῶν Φιλίππων, ΑΕ 1956 (1960), 116 ἔνθα καὶ παλαιότερα βιβλιογραφία). β) Ἡ ὑπαρξίς κατὰ τὸ νότιον κλίτος καὶ εἰς τὸ κατὰ τὴν ΒΑ. πλευρὰν ὀρθογώνιον διαμέρισμα (διακονικόν;) μαρμαροθετήματος ἐκ κυανῶν, ἐρυθρῶν καὶ λευκῶν πλακιδίων ἀμελῶς καὶ προχειρῶς τοποθετημένων.

Ἡ περαιτέρω ἐρευνα τῆς βασιλικῆς ταύτης θὰ συνεχισθῆ.

Βασιλικὴ Α

Τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς βασιλικῆς Β ἦτο τελείως κατεστραμμένον. Τοῦτο διηκολύνη τὴν ἐρευνᾶν τῆς βασιλικῆς Α, ἥτις εὐρίσκειται εἰς βάθος 2 μ. περίπου ὑπὸ τὴν βασιλικὴν Β. Οἱ χώροι τῆς βασιλικῆς Α, ἥτοι νάρθηξ, κλίτη, προσκίσιμα κατὰ τὴν ΝΔ. καὶ ΒΔ. πλευρὰν, εὐρέθησαν πεπλη-

ρωμένοι διὰ καθαροῦ χόματος, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίηθη διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς στάθμης τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ ἀκοδομήθη ἡ βασιλικὴ Β.

Οὕτω τὸ κτίσμα τῆς βασιλικῆς Α διατηρεῖ τοὺς τοίχους αὐτοῦ εἰς ὕψος ἄνω τῶν 2 μ. περίπου ἀπὸ τοῦ δαπέδου αὐτῆς.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἠλευθερώθη ἐκ τῶν χωμάτων ἡ ΝΑ. γωνία τοῦ νάρθηκος, τοῦ ὁποῖου τὸ δάπεδον εἶναι ἐστρωμένον διὰ ψηφιδωτοῦ ἀρίστης τέχνης καὶ διατηρήσεως. Τοῦτο συνίσταται ἐκ συνεχομένων ρόμβων, τριγῶνων καὶ μεμονωμένων ἐν τετραγώνοις κεφαλαίων γραμμῶν. Ἐάν τὰ γράμματα συνθέτου ἐπιγραφῆν ἢ εἶναι ἀπλῶς διακοσμητικὰ θὰ διαπιστωθῆ μόνον μετὰ τὴν πλήρη ἀποκάλυψιν τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου. Τὸ ὅλον γεωμετρικὸν κόσμημα περιβάλλουν πλοχμὸς καὶ ταινία ἐκ φύλλων κισσοῦ (Πί ν. 449 β).

Ὁ νάρθηξ ἐπικοινωνεῖ μετὰ τοῦ νοτίου κλίτους διὰ στενῆς εἰσόδου, διατηρούσης κατὰ χώραν τὸν οὐδὸν αὐτῆς. Κατὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ κλίτους τούτου ἀνεφάνη γραπτὸς διάκοσμος, συνεχιζόμενος πρὸς ἀνατολὰς καὶ μιμούμενος πολύχρωμον ὀρθομαρμάρωσιν μετ' ὀμφαλιῶν καὶ ἐμβλημάτων. Ἡ ἐκλογή τοῦ διακοσμητικοῦ θέματος, ἡ τεχνικὴ, ἡ τεχνοτροπία καὶ τὰ χρώματα ὁδηγοῦν εἰς τοὺς χρόνους τῆς ὀψίμου ἀρχαιότητος (Πί ν. 449 γ).

Ἐξωτερικῶς καὶ εἰς τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ νάρθηκος ἀπεκαλύφθη τμήμα διαμερίσματος, τοῦ ὁποῖου οἱ ἠλευθερωθέντες τοῖχοι εἶναι κεκαλυμμένοι δι' ὁμοίων πρὸς τὰς ἀνωτέρω τοιχογραφίας. Πρὸ τοῦ δυτικοῦ δὲ τοίχου αὐτοῦ εὐρέθη κατὰ χώραν βάσις κίονος καὶ παρ' αὐτὴν κορινθιάζων προθεοδοσιανόν κιονόκρανον.

Ἐτερον πρόκτισμα, πάντοτε εἰς τὸ βάθος τῆς βασιλικῆς Α, μὴ διερευνηθὲν εἰσέτι, διεπιστώθη νοτίως τοῦ νάρθηκος.

Ἐκ τῶν κινήτων ἐρημάτων ἀξιόλογα εἶναι: ἀκέραιοι κίονες, βάσεις, κιονόκρανα, ἐπιθήματα (Πί ν. 449 δ) καὶ μέγας ἀριθμὸς πλίνθων, αἵτινες φέρουν τὸ σῆμα ΔΙΟΥ ~ ΚΕ καὶ σταυρόν, καὶ νομίματα τινα μὴ ταυτισθέντα εἰσέτι.

*

ΦΙΛΙΠΠΟΙ

Αἱ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο συνεχισθεῖσαι ἀνασκαφαὶ εἰς τὸν Ὀκτάγωνον ναὸν τῶν Φιλίππων σκοπὸν εἶχον: α) Τὴν περαιτέρω ἀποκάλυψιν τοῦ ΒΑ. τμήματος τοῦ λουτρῶνος καὶ τῆς ἀνατολικῶς τῶν Προπυλαίων ἐκτεινομένης ἐξέδρας μετὰ τῆς παρὰ ἡλῆλως βαινούσης Ἐγνατίας ὁδοῦ, β) τὴν ἐρευ-

ναν του δυτικῶς του νάρθηκος χώρου και γ) τὴν διερεύνησιν τῆς κόγχης καὶ τοῦ δαπέδου τοῦ Ὁκταγώνου ναοῦ πρὸς καθορισμὸν τῆς μορφῆς καὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ὑπ' αὐτὸν διαπιστωθέντος πέρυσιν ἀρχαιοτέρου ναοῦ (Βλ. "Ἔργον, 1962, 74).

Ἐπιλευθερώθη τῶν κρημνισμάτων ὁ ὑπόλοιπος χώρος τοῦ κατὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ λουτρῶνος καὶ ἐν μέρει μόνον κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀποκαλυφθέντος ὑποκαύστου, διαστάσεων ἐν συνόλῳ 7.40 × 11.30 μ. (Πί ν. 450 α), ὡς καὶ ἕτερον μικρόν μεθ' ὑποκαύστου διαμέρισμα (3.30 × 5.60 μ.), ΒΔ. τοῦ πρώτου καὶ ἐπικοινωνοῦν μετ' αὐτοῦ δι' εἰσόδου πλάτους 1.50 μ., ἣς ὁ μαρμάρινος οὐδὸς διετηρήθη κατὰ χώραν. Βορείως τοῦ μεγάλου ὑποκαύστου ἀπεκαλύφθησαν δύο δωμάτια συνεχόμενα, ἐκάτερον τῶν ὁποίων φέρει κατὰ τὸν δυτικὸν τοῖχον αὐτοῦ εἰσοδον, δι' ἣς ἐπικοινωνεῖ μετὰ τῆς περιστύλου αὐλῆς. Μετὰ τῆς αὐλῆς αὐτῆς διὰ στενομήκους διαδρόμου ἐπικοινωνεῖ καὶ τὸ κατὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ συγκροτήματος τοῦ λουτρῶνος διαμέρισμα.

Ἡ ἀπὸ πολλοῦ διαπιστωθεῖσα ἐξέδρα, ἡ βαίνουσα παραλλήλως πρὸς τὴν Ἐγνατίαν ὁδόν, ἀπεκαλύφθη μέχρι τοῦ τέρατος αὐτῆς (μήκ. 28.05 καὶ πλάτ. 2.50 μ.), ἀπολήγουσα εἰς τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ λουτρῶνος (Πί ν. 450 β).

Ἀπὸ τῆς ΒΑ. γωνίας τοῦ Ὁκταγώνου ναοῦ μέχρι τῆς Ἐγνατίας διεπιστώθη καὶ ἀνεσκάφη λιθόστρωτος ὁδὸς, ὀρίζουσα ἀνατολικῶς ὅλον τὸ ἀνασκαφὲν συγκρότημα. Αὕτη φέρει κατὰ τὸ μέσον αὐτῆς καὶ καθ' ὅλον τὸ μήκος τῆς εὐρὴν κτιστὸν ὄχετόν, τετραγώνου διατομῆς καὶ κατευθύνσεως ἀπὸ Βορρᾶν πρὸς Νότον.

Ὁλοκληρωθεῖσης τῆς ἀνασκαφῆς εἰς τὸν τότε ΒΑ. τοῦ βαπτιστηρίου διεπιστώθη, ὅτι τοῦτο εὐρίσκεται ἐν ὀργανικῇ ἐνότητι μετὰ τοῦ λουτρῶνος, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν φέρει περιστύλον αὐλὴν μετὰ βοθητικῶν χώρων. Οὕτω τὸ ὅλον συγκρότημα τοῦ λουτρῶνος ὀρίζεται, ἀνατολικῶς ὑπὸ τῆς νεωστὶ ἀποκαλυφθείσης δευτερευούσης ὁδοῦ, δυτικῶς ὑπὸ τῆς τρικλίτου στοᾶς τῆς ὀδηγούσης εἰς τὸν Ὁκτάγωνον ναόν, βορείως ὑπὸ τῆς ἐξέδρας καὶ τῆς Ἐγνατίας καὶ νοτίως ὑπὸ τοῦ συγκροτήματος τοῦ βαπτιστηρίου.

Συνεχίσθη ἡ ἔρευνα κάτωθι τῆς πλακοστρώσεως τοῦ Ὁκταγώνου ναοῦ πρὸς διακρίβωσιν περισσοτέρων στοιχείων τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἀρχαιοτέρου ναοῦ (Βλ. "Ἔργον, 1962, 74 κ.ε.). Ἀπεκαλύφθησαν κατὰ τὸ κέντρον τοῦ κτίσματος καὶ ἐν συνεχείᾳ τοῦ πέρυσιν ἀναφανέντος καὶ ἄλλα τμήματα ψηφιδωτοῦ δαπέδου (Πί ν. 450 γ).

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΠΕΛΕΚΑΝΙΔΗΣ

*

Δίον Πιερίας: α. Ξεώτερικη ὄνις τῆς κόγχης τῆς Βασιλικῆς Β, β. Ψηφιδωτὸν δάπεδον νάρθηκος Βασιλικῆς Α, γ. ΝΔ. γωνία νοτίου κλίτους Βασιλικῆς Α, δ. Ἐπίθημα ἐκ τῆς Βασιλικῆς Α

ΣΤ. ΠΕΛΕΚΑΝΙΔΗΣ

Φίλιπποι: α. Ὑπόκαυστον τοῦ βορείου τοῦ βαπτιστηρίου λουτρῶνος, β. Βορεία ἀποψὶς τῆς ἀνασκαφῆς μετὰ τῆς ἐξέδρας καὶ τμήματος τῆς Ἐγνατίας οδοῦ, γ. Τμήμα ψηφιδωτοῦ δαπέδου τῆς ὑπὸ τὸ Ὀκτάγωνον